

Landesbibliothek Oldenburg

Digitalisierung von Drucken

**Historia Colloqvii Ieverensis Inter Lutheranos Et
Reformatos Anno clv lv LXXVI. instituti, Ex Idoneis
Monumentis Adornata**

Feustkingius, Johannes Henricus

Servestae, 1707

Cap. I. De Colloqvii Jeverensis Autore Johann XVI. Comite
Oldenburgico-Delmenhorstensi.

urn:nbn:de:gbv:45:1-3394

De

COLLOQUII JEVERENSIS

AUTORE,

JOHANNES XVI.

COMITE OLDENBURGICO-DELMENHORSTENSI.

§. I.

QUæ, permutata rerum facie, CAROLI WILHELMII, Anhaltinorum Principis, pii & magnanimi, dominatum agnoscit dynastia Jeverensis, illa, temporibus priscis, Frisionum Rustringiaæ sedes & clientela salutabatur. Sed Dynastia & Capitanei titulum ac honorem, communi populi suffragio, primus in has terras intulit Edo VVimmekenensis, qui fortitudinis documenta eximia in Ostringia & VVangerlandia dederat, ac imperii faciem ita verterat atque immutaverat, ut nullum Frisiaci dominatus vestigium retineret. Post eum nominatur Edo, cognomine Junior, & Christophorus VVimmekenensis, Heros omnibus virtutibus bellicis excellens: qui cum sine liberis masculis, anno cl^o 15 XVII. è vita discesserat, ad stolatum Dynastam, sororem Virginem Mariam, tandem translata est insignis illa dynastia, quam Chytræus Ducatum sæpe nominat, sed VVinkelmannus, eam dynastia superiorem, & Comitatu æqualem, laudat atque extollit.

§. II. Acceptum refertur huic Viragini Mariæ, quicquid fere humanitatis, elegantiaæ & pietatis, in hæc oras
im-

importatum est. Nam & vicos & templa, scholasque ac judicia constituit & restauravit, atque abjectis ecclesiæ Romanæ idolis, religionis Christianæ fundamenta peregrina posuit, ac homines fanaticos, Anabaptistas Belgas, & permultos Zwinglianos, ad verum Dei cultum traduxit, adeoque optima ratione, & piis virtutibus iter ad gloriam est ingressa. Formulam interreligionis Pontificiæ, cum Carolus V. promulgasset, atque essent, qui eam Jeverensibus obtrudere vellent, Maria, partem, quam elegerat, meliorem, veritatem nimirum semel agnitam, per sancte custodivit, & normam iudicii evangelici nullam aliam admittendam censuit, præter scripta Prophetica, Apostolica, & Augustanam confessionem, quæ in luce clarissima, frequente senatu imperii, ab ipsis Principibus & civitatibus veræ religionis A. MDLXXX exhibita erat & recitata. Hujus doctrinam & ritus, approbantibus bonis omnibus, in omnes ecclesias dioceseos invexit: contra, quicquid reliquum fuit ex religione Mariana Romanensium, id penitus abolevit Jeverensium Maria, missaque & aliis superstitiosis ceremoniis sive abusibus, universæ ditionis suæ subditis interdixit. Quid? quod sacra, à divo Luthero emendata, semper conservavit, & pro sua erga patriam charitate, peculiari sanctione providit, ne novis corruptelis, post fata ultima, depravarentur. Fluvius Jada, quin ipse Oceanus Germanicus, loquerentur pietatem Dominæ, si possent loqui. Omnia au-

debat propter illibatam fidem Virgo illibata, omnia pericula patriæ causa adibat patriæ mater. Sed nusquam tuta fides erat, ne in patria quidem. Frisiorum Comites vicinos habuit, sed non amicos. A multis subditis contemptus, à Comite Edzardo odia, ab aliis pericula metuendum fuit. Sed non fregerunt ista virilem animum virginis, sed erexerunt magis. Nam & incolarum Jeverensium jura contra Frisios Comites, summa constantia tutata est, & aliorum injurias generoso contemptu irrisit, & pectore vere martio conculcavit.

§. III. Anno clō Io LXXV, cum quadraginta amplius annos patrium ducatum sub Burgundiæ aulæ patrocínio rexisset, mortua est Maria, septuagenaria major, devenitque ditio Jeverensis ad domum Oldenburgico-Delmenhorstensem, cui biennio ante mortem, A. clō Io LXXIII, terras istas supremis tabulis jam tum commendaverat. Primus autem, qui irriguæ illius dynastiæ accessione nova, Comitatum Oldenburgensem adauxit, Comes Johannes erat, divæ Mariæ Confobrinus. Simulac enim illa in vivis esse desiit, jus dominiumque supremum huic Jeveræ obtigit. Neque enim Edzardo, Orientalis Frisæ Comiti licuit, Jeveram, ex Mariæ voluntate, & Procerum consensu Comiti Johanni concessam & traditam, suo arbitratu, & callidis artibus, adimere legitimo hæredi, & transferre aliorsum. Præterquam enim, quod id non erat in potestate Edzardi, Johannes quoque, summotis aliis hæ-

hæredibus & agnatis, jure proximus extitit, & voluntate suffragioque Virginis, ad quam ea res pertinuit, Jeverenses terras reportavit, illasque Oldenburgensi Comitatu addidit, & hinc non ad alios, quam ad legitimos successores, nominatim ad Oldenburgenses Comites, & his extinctis, ad Principes Selvestanos transiit, quibus Gallorum & Danorum motus fraudi esse non potuerunt, multo minus prohibuerunt, quin jure suo uteretur Johannis Anhaltini filius CAROLUS WILHELMUS, Herus meus indulgentissimus, regni que ad se delati successionem & partem juste repeteret & vindicaret.

§. IV. Antiquissima autem est illa stirps Oldenburgica, ex qua Johannes prognatus, atque divino consilio contigit, ut virtutes ejus toti orbi notæ adhuc sint ac testatæ. Id vero alias constat, quod tanta hujus gentis amplitudo & incrementa fuerint, ut maxima ex parte Europæ Principes cognatione attigerit, necessitudinique suæ jam inde antiquitus innexos habuerit. Ex stirpe Witekindi Magni Oldenburgenses Comites descendunt, ex his vero prodierunt multi præstantes virtute & rerum gestarum gloria Heroes, Reges, Principes & Comites, laude mea majores, & late propagatis familiis hodiernum clari. Inhabitarunt illi arcem Oldenburgum, sive Altenpurgum, ædificari cœptam à Walberto, Angriuariæ, Nordalbingiæ & Westphaliæ Duce. Hæc, uti Dresserus censet, in potestate Comitum Oldenburgicorum fuit, usque ad Ottonem Comitem, qui cum

fratre Christiano ditionem divisit, & in sua parte hæreditaria, Hoiensi Comitatu, & Bremensi civitati vicina, arcem condidit ad rivum Delmæ, cui Delmenhorsti nomen indidit Anno clō cc XLVII. Inde Comites Oldenburgenses & Delmenhorstenses nomen habent. Tametsi enim distincti Comitatus fuerunt, propter distinctos, uti lego, agnatos: tamen hæres utriusque comitatus tandem factus est Dietericus fortunatus, in cuius familia usque ad tempora Antonii Güntheri permansit, qui pari cum majoribus prudentia & felicitate ditiones hæreditarias administravit. Hoc vero extincto, quum masculino hærede legitimo stirps Oldenburgensis destitueretur, Comitatum occupavit Danus, ex Oldenburgensi stemmate propagatus. Sed gubernationem Dynastiæ Jeverensis, immortalis gloriæ Princeps Johannes Anhaltinus, ex Magdalena Oldenburgensi natus, sibi vindicavit, suprema voluntate Avunculi Antonii Güntheri Jeveræ possessor scriptus. Plura desino hic commemorare, ac, quod pietatis meæ caput est, & Anhaltinatu Cisalbino, & Dynastiæ Jeverensi, quam *divinæ benedictionis quoddam compendium* dico, pacem & concordiam, bona inter mortales magna, salva semper & integra servari opto, & à summo Numine anxie exspecto.

§. V. Inprimis, digna est memoria & laude sempiterna Oldenburgensium familia, propter Comitem JOHANNEM, cujus in ecclesiam studia & merita, ac industria in imperio Romano, rebus compluribus illuxit.

Na-

Natus ille est A. cō 15 XL Patre Antonio, & matre Sophia Saxonica, qui filium probe diligenterque à primis annis educandum instituendumque curaverunt. Nec diffiteri possum, Johannis primam ætatem, deditam disciplinis fuisse, iisque artibus, quibus generosi animi ad veræ religionis scientiam, & civilem rerum cognitionem atque usum instruuntur. Etsi enim rempublicam, ab Antonio Parente bene præclareque institutam, ac legibus armisque communitam, accepit; tamen ad tuenda parta bona non minus, quam ad paranda, consilio & industria opus est. Proinde ab Ephoro suo *Luca Backmeistero*, Theologo postea Rostochiensi, doctrina, Principe digna, liberaliter institutus, & literis non vulgaribus, sed interioribus & reconditis perpolitus est. Anno cō 15 LIX cum Friderico, electo Daniæ Rege, & Augusto, Saxonum Electore, Comitîa Francofurtensia, quæ à Rege Ferdinando indicta erant, adiit: ubi consilia electionis, & multa acta imperii spectavit, & cum itineris sui sociis in admiratione omni populo, cunctisque ordinibus, fuit. Salutavit quoque elegantissimam Misniæ urbem, & Electoralem sedem Dresenam, & in ea summorum hominum voluntates sibi devinxit, talisque est habitus, ut non tantum, in ludo Martis & Palæstra, opera ejus magni esset, sed jam illa quoque ætate, cujus tempus multi patiuntur obscurum prorsusque inglorium latere, aperto bello idoneus judicaretur. Adsunt etiam, quæ dedit, mira fortitudinis exempla. Etenim non tantum contra Gothanos in Thuringia, anno cō 15 LXVII arma induit, &

magnum Principem, qualis fuerat tum in Saxonia Augustus, fortiter adjuvit, sed & Danorum Friderico, quem fratris loco habebat, A. c1515 LXIII. militavit, ac contra Ericum XIV. copias duxit, neque una vice in Gothia meridionali apud Helmostadienses cum hoste concertavit. Et ingentem certe gloriae cumulum, comite fortuna, illa tempestate est consecutus. Tanta enim hostium jactura facta est, ut maxima pars fuerit desiderata, & memorabilis tunc fuit Johannis virtus, qui documenta Ducis magnanimi & fortis eo tempore dedit, & Sveonibus terrori esse coepit.

§. VI. Nec vero in armis praestantior, quam in toga fuit. Nam & aedificiis, & suburbiis, & novis jactis aggeribus terras exornavit, honestae disciplinae consulit, concordiae causa nihil non egit, & eo in suos subditos fuit animo, eaq; pietate, ut, quicquid potuit ad provincias ornandas & ditandas conferre, in id summa ope incumberet. Praeterea, superiores coluit, atque agnatos, praecipue Henricum, Praesulem Bremensem, & Güntherum, Johannem Güntherum, Wilhelmum, & Albrechtum, Comites Swartzburgenses, permultum amavit, femina dissensionum inter eos sustulit, bella sopivit, honestas leges suis praescripsit, ac incolarum, Wangeroensium praecipue, dissolutos mores correxit, judicia ubique constituit, & multis laboribus, magnisque impensis, salutem publicam mari terraque custodivit, quin & acerrimus juris defensor, rei publicae custos

&

& conservator diligentissimus extitit, curæque hujus testificatione animum, amoris plenum, omnium temporum statu, &, rebus etiam bello inclinatis, populo suæ ditionis sat abunde luculenterque declaravit.

§. VII. Ad actiones sacras venio, in quibus recensendis tanto ero brevior, quanto Johannis religio omnibus est notior. Dedit enim pietatis argumenta ubique, dum afflictis solatio, & adjumento omnibus fuit. In administratione autem luxum omnem evitavit, quodque aliis præcepit, suo exemplo in semetipso præbuit. In ordinandis ecclesiæ rebus, ipse permulta sua manu confecit, & nihil prætermisit, quod ad verum Dei cultum pertineret. Quæ in templis audiverat, indefesso linguæ famulatu, & pio mentis obsequio, semper domi repetebat, & in summis negotiis nonnullas horas scripturarum lectioni tribuebat. Anno cl^o l^o LXXIV. scholam Oldenburgensem restauravit, eamque liberalibus studiis, eruditis moderatoribus, & redditibus auctam exornavit, ut nulla schola Germaniæ fuerit inferior. Fecit autem illud consilio summo, & zelo quodam pio & salutari, ut officina cultus divini & sapientiæ esset, in qua fundamenta & firmamenta doctrinæ de Deo, artium & linguarum traderentur & propagarentur, & plus præsidii & roboris haberet ea religio, quæ auspiciis divi nostri Lutheri perpurgata, innixa est æterno Dei verbo, perpetuaque vetustatis consensione suffulta. Hanc enim Johannes unice amavit, &

con-

constanter, summaque gravitate est tutatus, hujus gratia Bibliothecas condidit, officinas typographicas instituit, & varia scripta, ascetica præsertim, imprimi curavit, ut subditis innotescerent, adeoque res sacras mirum in modum auxit, auctas conservavit, conservatas ad posteros feliciter transmisit.

§. VIII. Cum vero domus Oldenburgensis à Johanne Comite hoc sancto præsidio munita firmataque esset, tum paucis post annis, infestata illa est ab hominibus fanaticis, salusque ecclesiæ Jeverensis periclitari cœpit. Etenim, qui post varias turbas in provinciis Rhenanis, in Frisiam devenerant Anabaptistæ, in dynastia etiam Jeverana nidulari occœperunt, & horrenda flagitia, specie cujusdam effrenati zeli, & mandati divini, defensitarunt. De quibus supprimendis, cum longe & late grassarentur, Johannes pias quoque suscepit cogitationes, indixitque colloquium, A. clō 16 LXXVI sub præsidio Burchardi Steinbergii, Vice-Comitis Oldenburgico-Jeverensis, cum Anabaptistis, undique publica fide convocatis, habendum. Comparuerunt quatuor obstinati idiotæ, homines literarum rudes, sed qui intolerabili audacia scripturæ oracula corradebant, ex iis centonem consarcinabant, & depravatis explicationibus ceu fidiculis ad deliria sua detorquebant. His opponebat Comes unicum Theologum, sed omnium matæologorum malleum, Hermannum Hamelmannum, qui veluti Hercules quidam novus, nō contra duos, sed quatuor
Anta-

Antagonistas mascule depugnavit. Sed obstinati hominum animi, cum nullis argumentis potuerint ad saniores mentem reduci, soluto colloquio, imperio Magistratus supremi, Jevera & adjacenti regione discedere jussi sunt. Ex eo tempore Jeverensis dynastia Anabaptistarum furores non amplius, aut rariuscule, est experta.

§. IX. Hic ego non possum non quorundam extremam impietatem ex animo detestari, qui, cum auro optatiorum fruuntur, autores suasoresque sunt Principibus, ut neminem quovis modo ad certam quandam religionem adstringant, sed conscientiarum libertatem suis subditis liberrimam permittant. Alii, cum Joh. Josepho Wincklero, præpostero illo Magdeburgensium Conciliatore, *quemlibet Principem in sua regione PAPAM esse*, deblaterant, saltem ut cuilibet religioni introducendæ, quæ Magistratui ad palatum est, aut in qua rationes dominatus sui fundari sentit, occasionem subministrant. At vero, quid hoc est aliud, quam hac persuasionem velle Principes præcipua suæ gloriæ & dignitatis laude spoliare? quid in Principibus manebit reliquum, quod eorum autoritatem commendet, si omnium, quantumvis discrepantium opinionum liberam professionem subditis concedant? Imperantibus cura esse debet, *ut Dominum Deum suum timeant, & verba, & ceremonias ejus sancte conservent*, Deuter. XVII. Hoc vero fieri planè non potest, quando cives quodlibeti-

beticis, non vero idoneis & rectis de Deo opinionibus imbuuntur. Alia mens erat Comiti Oldenburgensi, qui unius veræ religionis cura vel maxime delectatus, Ezechiaë, Josiæ, aliorumque Regum mores atque ingenium referebat, nec permittebat, ut alius, quam in lege divina præscriptus cultus, Deo exhiberetur. Hinc sæpe professus est, *se Lutheranae veritatis amatorem esse, & velle, ut eosdem etiam sese profiterentur subditi: si qui vero id facere recusarent, aliter se facere non posse dixit, quam ut eos, quo unicuique liberet, emigrare patiantur.* Inter multas sententias præcipuas & memorabiles, in ore & animo etiam hoc habuit dictum. *Malo terris meis privari, & exilii ærumnas extra terras meas perferre, quam veram Evangelii doctrinam, à Luthero perpurgatam, in terris meis abjicere, aut in officio, Deo & Ecclesiæ ejus debito, claudicare.* Tandem & hoc usurpavit: *qui leves sunt in negotio veræ religionis, atque illius professione, aut cum calendario religionem permutant, similes sunt mari meo Wangerogeni, quod modo in hanc, modo in contrariam partem cursum suum mutat.* O felicem vereque beatam ecclesiam, & rempublicam, cui tales Principes & Magistratus divina largitur clementia, qui sibi cavent à ministerio eorum, quibus perinde est, quam religionem profiteantur. Quo nomine comitatui Oldenburgensi, & dynastiæ Jeveranae, ego ex intimis animi præcordiis gratulor, quod, singulari Dei bonitate, in Johanne XVI Comitem habuerit, sub cujus

jus patrociniis, in lucem producta veritas, contra tenebrarum potestatem constanter asserta & propugnata: cujusque paterna cura, ecclesia Christi Jeverensis & adversus Zwinglii depravationes, & Anabaptistarum furores præservata est atque defensa.

§. X. In talis sanctioris vitæ spacio, quum inchoasset annum, quem climactericum magnum nonnulli vocant, post graves labores, quos patriæ causa sustinuit, in lectulum depositus, nonnisi sacra animo pervoluit. Dolebat peccata sua, & minima quidem delicta intra se prosequeretur planctu. Neque enim Centaurorum instar vixit Comes hic piissimus, qui quævis admissa facinora vasto hiatus devorant, & amplissimo conscientiae rictu quælibet flagitia deglutiunt, sed minutissima etiam peccata, peccata in deliciis, peccata quotidianæ incurfionis ita deplorabat, quasi gravissimorum criminum reus esset. Ceterum, non domum ille respiciebat, quæ amissura erat Dominum gratissimum: non uxorem Elisabetham Schwartzburgicam, quæ deploratura erat maritum jucundissimum: non liberos, Antonium Güntherum, Annam Sophiam, Mariam Elisabetham, Catharinam, & Magdalenam Anhaltinam, qui desideraturi erant exoptatissimum Parentem: sed unum Christum, quem sanctissime coluerat, unice animo fixo amplexabatur, & sublatis manibus in auxilium vocabat, qui vocantem exaudivit, amplexantem sustinuit, spiritumque manibus suis commendatum A. cl. l. c. III

placidissime sustulit, adeoque felicitatem in se speratam est consecutus. Et hæc fuerunt, quæ breviter commemoranda judicavimus de Colloquii Jeverensis autore, qui ita certe vixit, ut magnitudine animi & rerum gestarum imperium, sed pietate & cura religionis ecclesiam impleverit: ita vero mortuus est, ut triste desiderium pietatis suæ bonis omnibus & posteris reliquerit.

C A P. II.

De

OCCASIONE & CAUSA
INSTITUTI APUD JEVERENSES
COLLOQUII.

§. I.

Occasionem & colloquii causas expositurus, non repetam initium ab ovo, quod ajunt, videlicet à commemoratione originis contentionum inter Lutheranos & Reformatos, sed præsentis instituti causas explicabo. Qui curiositatem optimi Comitis in hoc negotio redarguunt, ipsi maxime videntur hoc loco accusandi. Ea certe fuit Divi Herois pietas in Deum, & in Dei ministros, divinæque legis interpretes propensio, ea gravitas, severitas, is in religionem orthodoxam zelus, ut curiositatis crimen piissimo Comiti impingi minime debeat aut possit. Non latuit sapientissimum Johannem, quantæ molis & momenti rem, expositam omnium judiciis, tanta inprimis ex Belgis ingeniorum varietate & licentia, susciperet: denique, non
abs-